Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmalardaki Alternatif Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bir İçerik Analizi*

Arş. Gör. Muhammed Kürşat Öksüzöğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4850-8263>

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Elazığ – TÜRKİYE

Doç. Dr. Yaşar Çelikkol

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0857-8176>

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Elazığ – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 12.10.2021

Kabul: 27.12.2021

On-line Yayın: 31.12.2021

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler Öğretimi

Alternatif Yöntem ve

Teknikler

Lisansüstü

Tez

İçerik Analizi

Araştırma Makalesi

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.48860>

Öz

Bu çalışmada, Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanındaki lisansüstü çalışmalara konu olan alternatif yöntem ve teknikleri çeşitli değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup araştırma verileri, doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Araştırma kapsamında, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi’nde yapılan tarama ile Sosyal Bilgiler Öğretimi alternatif yöntem ve teknikler konulu olan ve erişime izinli 284 lisansüstü tez incelenmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma kapsamındaki lisansüstü tezler; yöntem ve tekniklerine, yıllarına, lisansüstü düzeylerine, üniversite ve enstitülerine, araştırma yöntemlerine, araştırma desenlerine, veri toplama araçlarına, örneklem gruplarına ve örneklem büyüklüğüne göre kategorilere ayrılmıştır. Elde edilen bulgular frekans (f) ve yüzdeleri (%) çıkartılarak tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda, 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretiminde alternatif yöntem ve teknikler alanında en fazla çalışılan konunun “Sözlü ve Yazılı Edebiyat Ürünleri ile Sosyal Bilgiler Öğretimi” olduğu görülmüştür. “Bilgisayar Destekli Sosyal Bilgiler Öğretimi” ve “Ters Yüz Edilmiş Öğrenme ile Sosyal Bilgiler Öğretimi”nin ise son yıllarda araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edildiği tespit edilmiştir. İncelenen tezlerin en fazla 2019 yılında yapıldığı görülmüştür. Araştırma kapsamında incelenen 284 lisansüstü tezin 219’u (%77) yüksek lisans, 65’i (%22) doktora tezi olduğu saptanmıştır. Üniversite ve enstitülere göre yapılan incelemede, en fazla tezin Gazi Üniversitesi’nde ve eğitim bilimleri enstitülerinde yapıldığı saptanmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Öksüzöğlu, M. K. ve Çelikkol, Y. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmalardaki Alternatif Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bir İçerik Analizi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(87): 33-49.

*An Examination of Alternative Methods and Techniques in Postgraduate Theses in the Field of Social Studies Teaching**

Ress. Asst. Muhammed Kürşat Öksüzöğlü

Firat University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Elazığ – TURKEY

Assoc. Prof. Dr. Yaşar Çelikkol

Firat University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Elazığ – TURKEY

Article History

Submitted: 12.01.2021

Accepted: 27.12.2021

Published Online: 31.12.2021

Keywords

Galatmeşhur

Mistakes in the Language

Teachers' Opinions

Galat

Turkish

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.48860>

Abstract

The aim of this study is to examine the alternative methods and techniques that are subject to post-graduate studies in the field of Social Studies Education in Turkey between the years 2000-2019 in terms of different variables. Qualitative research method was used in the present study and data were obtained using document analysis. Within the scope of this study, 284 graduate theses on alternative methods and techniques in social studies teaching and with access permission were examined with the review performed in the National Thesis Center database of the Higher Education Council. The obtained data were analyzed using content analysis method. Graduate theses within the scope of the research were categorized according to their methods and techniques, years, graduate levels, universities and institutes, research methods, research designs, data collection tools, sample groups and sample size. The findings are presented in tables by subtracting frequency (f) and percentages (%). As a result of the research, it was seen that the most studied subject in the field of alternative methods and techniques in social studies teaching between 2000-2019 was "teaching social studies with oral and written literature products". It was also found that "computer-assisted social studies teaching" and "social studies teaching with inverted learning" was frequently preferred by researchers in recent years. In addition, it was observed that the examined theses were mostly conducted in 2019. Of the 284 graduate theses examined within the scope of this study, 219 (77%) were found to be master's theses, and 65 (22%) were doctoral dissertations. The examination according to universities and institutes showed that the greatest number of thesis was made in Gazi University, Graduate School of Educational Sciences.

GİRİŞ

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesi ve dünyada meydana gelen değişimlere ayak uydurabilmesi amacıyla sosyal bilimlere ait disiplinleri öğrenci seviyesine indirerek öğrenci için zengin yaşantılar sunan disiplinler arası bir derstir. Sosyal bilimler ise, insanın insanla ve çevresiyle etkileşiminden doğan bilgileri incelemek amacıyla oluşturulan bilimler topluluğudur. Sosyal bilimler kapsamı içerisine giren disiplinler; sosyoloji, psikoloji, arkeoloji, antropoloji, siyaset bilimi, tarih, coğrafya, iletişim bilimleri, uluslararası ilişkiler, eğitim bilimleri, hukuk, dil bilimi, suç bilimi, müzikoloji ve ekonomidir (Tay, 2013). Sosyal bilgiler ve sosyal bilimlerin içeriği, çalışma alanları nedeniyle sürekli değişim içerisinde.

Ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeler, AB ile uyum süreci, UNESCO ve diğer kuruluşların uluslararası ölçekte eğitime ilişkin değerlendirmeleri ve bu değerlendirmelerdeki performansı Türkiye’de başta müfredatlar olmak üzere eğitimde bir reform ihtiyacı doğurmuştur (Aslan, 2016). Bu ihtiyaç doğrultusunda 2005 yılında yapılandırmacılığı temele alan 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (SBÖP) uygulamaya koyulmuştur. Bu program ile öğrenciler eğitimin merkezine alınmış, öğretmenlere ise öğrencilere rehberlik etme görevi verilmiştir.

2005 SBÖP, öğretim yöntemleri açısından da önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Öğrencilerin ihtiyacı olan bilgi, beceri, değer ve kazanımları elde etmesi amacıyla geleneksel anlatım yöntemi yerine, öğrenciyi merkeze alan ve zengin yaşantılar sunan yöntemlere geçilmiştir. Buna bağlı olarak Sosyal Bilgiler Öğretiminde; “bilgisayar destekli öğretim, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile öğrenme, argümantasyon tabanlı öğrenme, işbirlikli öğrenme, probleme dayalı öğrenme, otantik öğrenme, kanıt temelli öğrenme, senaryo tabanlı öğrenme, drama ile öğrenme ve etkinlik temelli öğrenme” gibi alternatif öğretim yöntem ve teknikler ile ilgili çalışmaların sayısı artmıştır.

Geleneksel yöntemler, öğrencinin eğitim sürecinde pasif olduğu ve ezberciliğe dayanan yöntemler olup alternatif yöntemler ise, geleneksel yöntem ve tekniklerin dışında kalan yöntemlerdir. Buna göre, öğrenci farklılıklarını dikkate alan öğrenciye zengin yaşantılar sunarak aktif kılan, eğitimin hedeflerine en kısa, etkili ve verimli yoldan ulaşılmasını sağlayan yöntemler “alternatif yöntemler” şeklinde tanımlanabilir.

Sosyal bilgiler dersi daha çok bilişsel (cognitive) ağırlıklı içeriğe sahip olması nedeniyle (Sözer, 1998), dersin amaçlarına ulaşılabilmesi için alternatif yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Alternatif yöntem ve tekniklerin etkisi üzerinde yapılan araştırmalar, tek bir öğretim yönteminin tüm öğrenmelerde geçerli olmadığını göstermektedir (Çelikkaya ve Kuş, 2009). Alternatif yöntem ve teknikler seçilirken öğretmenin mesleki ve alan bilgisine, öğrencilerin öğrenme stillerine ve derste işlenecek olan konu alanına dikkat edilerek en uygun yöntem ve tekniğin seçilmesi gerekir. Her bir alternatif yöntem ve tekniğin olumlu ya da olumsuz yönleri vardır. Bu nedenle ihtiyaca göre en uygun ve etkili yöntem seçilmelidir.

Alanyazın taraması sonucunda, Sosyal Bilgiler Eğitimi (SBE) ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (SBÖ) alanında yayımlanmış tez ve makalelerin çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmalara ulaşılmıştır (Oruç ve Ulusoy, 2008; Geçit ve Kartal, 2010; Şahin, Göğebakan-Yıldız ve Duman, 2011; Akaydın ve Kaya, 2015; Öner ve Öner, 2017; Haçat ve Demir, 2018; İbret ve Yılmaz, 2019; Uzunkavak, 2019; Yaylacı ve Büyükalın, 2019; Altay, 2020; Çakmak ve Taşkiran, 2020; Güleç ve Hüdavendigar, 2020; Karakuş, 2020; Kayaalp ve Karameşe, 2020; Mutlu, Bayram ve Taçyıldız, 2020; Sönmez, 2020; Namılı-Altıntaş ve Kozaner-Yenigül, 2021). Çalışmalarda elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de Sosyal Bilgiler alanında yapılan araştırmalarda en fazla çalışılan konu “öğretim yöntem ve teknikleridir” (Oruç ve Ulusoy, 2008; Geçit ve Kartal, 2010; Şahin, Göğebakan Yıldız ve Duman, 2011; Akaydın ve Kaya, 2015; Haçat ve Demir, 2018; Uzunkavak, 2019). Ancak alanyazında, SBÖ alanındaki lisansüstü çalışmalara konu olan alternatif yöntem ve tekniklere (AYT) ilişkin detaylı bir araştırma yapılmadığı görülmüştür.

Bu doğrultuda çalışmanın araştırma problemi “Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında lisansüstü çalışmalara konu olan alternatif yöntem ve tekniklerin dağılımı nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanındaki lisansüstü çalışmalara konu olan alternatif yöntem ve teknikleri çeşitli değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanındaki lisansüstü çalışmalara konu olan alternatif yöntem ve tekniklerin dağılımı nasıldır?
2. İncelenen lisansüstü çalışmaların yayımlanma yılına göre dağılımı nasıldır?
3. İncelenen çalışmaların lisansüstü düzeye göre dağılımı nasıldır?
4. İncelenen lisansüstü çalışmaların yapıldığı üniversite ve enstitülere göre dağılımı nasıldır?
5. İncelenen lisansüstü çalışmaların araştırma yöntemine göre dağılımı nasıldır?
6. İncelenen lisansüstü çalışmaların araştırma desenlerine (model) göre dağılımı nasıldır?
7. İncelenen lisansüstü çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarının dağılımı nasıldır?
8. İncelenen lisansüstü çalışmaların örneklem/çalışma gruplarına göre dağılımı nasıldır?
9. İncelenen lisansüstü çalışmaların örneklem büyüklüğüne göre dağılımı nasıldır?

Eğitim sistemleri, çağın gereksinimlerini ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla sürekli gelişim halindedir. Eğitim sistemlerinin gelişmesinde ise lisansüstü çalışmaların önemli bir yeri vardır. Bu nedenle eğitim alanında yapılan lisansüstü çalışmaların incelenmesi, değerlendirilmesi ve araştırmacılara bütüncül bir şekilde sunulması önem arz etmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin daha çok soyut ve bilişsel konulardan oluşması, dersin öğretiminde alternatif yöntem ve tekniklerin kullanılmasını gerektirmektedir. Nitekim Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde en fazla çalışılan konunun “alternatif yöntem ve teknikler” olduğu tespit edilmiştir. Ancak alanyazında SBÖ alanında yapılan lisansüstü çalışmalardaki alternatif yöntem ve tekniklere ilişkin detaylı bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu araştırmanın; Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında alternatif yöntem ve tekniklere ilişkin çalışma yapacak olan araştırmacılara bütüncül bir bakış açısı sunarak özgün çalışma konuları oluşturulmasına, ilgili alanyazındaki genel eğilimin belirlenmesine ve alanyazındaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar; ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerinin niteliğini inceleyen çalışmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2016). Sosyal Bilgiler Öğretimi alanındaki lisansüstü çalışmalara konu olan alternatif yöntem ve teknikleri incelemeyi amaçlayan bu araştırmadaki bulgular, doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada, dokümanlar; (1) dokümanlara ulaşma, (2) dokümanları anlama, (3) verilerin analiz edilmesi ve (4) verilerin kullanılması olmak üzere dört aşamada incelenmiştir.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örnekleme; Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında alternatif yöntem ve teknikler konusunda yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin tamamından oluşmaktadır. Bu doğrultuda, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde 02.03.2020-10.03.2020 tarihleri

arasında yapılan tarama ile Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında alternatif yöntem ve teknikler konulu olan ve erişime izinli 284 lisansüstü tezi incelenmiştir. Erişime izinli olmayan lisansüstü tezler ise araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerine YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin veri tabanından ulaşılmıştır. İlgili veri tabanında yer alan gelişmiş tarama bölümünde aranacak kelimeler kısmındaki ilk alana "sosyal bilgiler", ikinci alana "alternatif yöntem", "strateji", "yöntem", "teknik", "model", "uygulama" ve "yaklaşım" kavramları yazılarak tarama yapılmış ve 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında alternatif yöntem ve teknikler konusunda yazılmış olan 284 lisansüstü teze ulaşılmıştır. İlgili tezler araştırmacı tarafından tez inceleme formu oluşturularak bilgisayar ortamına kaydedilmiş ve analiz aşamasına geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Literatür taraması sonucunda ulaşılan lisansüstü çalışmalar içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İçerik analizi, metinlerde geçen kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve birbiri ile ilişkilerini belirlemeyi amaçlayan ve elde edilen verileri basitleştirerek sunmaya yarayan bir tekniktir (Büyükoztürk vd., 2016). Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında alternatif yöntem ve teknikler konulu lisansüstü tezler Excel programı kullanılarak alternatif yöntem ve tekniklerine, yıllarına, lisansüstü düzeylerine, üniversite ve enstitülerine, araştırma yöntemlerine, araştırma desenlerine, veri toplama araçlarına, örneklem gruplarına ve örneklem büyüklüğüne göre kategorilere ayrılmış ve incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda elde edilen veriler, frekans (f) ve yüzde (%) tabloları şeklinde sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde, Türkiye'de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretiminde alternatif yöntem ve teknikler (SBÖAYT) ile ilgili yayımlanmış 284 lisansüstü tez, araştırma problemleri doğrultusunda analiz edilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve yüzde tabloları şeklinde sunulmuştur.

1. Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Alternatif Yöntem-Tekniklere ve Yıllara Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 1'de araştırma kapsamındaki lisansüstü çalışmaların alternatif yöntem-tekniklere ve yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Alternatif Yöntem-Tekniklere ve Yıllara Göre Dağılımı

Alternatif Yöntem ve Teknikler	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2019	Toplam	
					Frekans (f)	Yüzde (%)
Sözlü ve Yazılı Edebiyat Ürünleri ile SBÖ	5	8	6	18	37	12.46
Drama ile SBÖ	2	8	8	16	34	11.45
Bilgisayar Destekli SBÖ	0	3	10	15	28	9.43
İşbirlikli Öğrenme ile SBÖ	2	8	5	10	25	8.42
Sözlü ve Yerel Tarih ile SBÖ	2	2	3	9	16	5.39
Etkinlik Temelli SBÖ	0	0	10	4	14	4.71
Proje Tabanlı SBÖ	3	3	3	4	13	4.38

Görsel Materyaller ile SBÖ	0	2	6	4	12	4.04
Aktif Öğrenme ile SBÖ	0	3	5	1	9	3.03
Ters Yüz Edilmiş Öğrenme ile SBÖ	0	0	0	8	8	2.69
Çoklu Zekâ Kuramı ile SBÖ	0	6	1	1	8	2.69
Probleme Dayalı SBÖ	0	2	2	3	7	2.36
Örnek Olay ile SBÖ	0	1	2	3	6	2.02
Kanıt Temelli SBÖ	0	2	0	4	6	2.02
5E ve 7E Öğrenme Modeli ile SBÖ	0	0	2	4	6	2.02
Yapılandırmacı Yaklaşım ile SBÖ	0	3	3	0	6	2.02
Gezi Gözlem ve İncelem ile SBÖ	0	2	1	1	4	1.35
Beyin Temelli SBÖ	0	2	2	0	4	1.35
Çalışma Yaprakları ile SBÖ	0	0	2	2	4	1.35
Kavram Haritaları ile SBÖ	0	1	1	1	3	1.01
Diğer (Kuantum Öğrenme, Tam Öğrenme v.b)	5	11	3	28	47	15.82
Toplam	19	67	75	136	297	100.00

Tablo 1 incelendiğinde; SBÖAYT alanındaki lisansüstü çalışmalarda en fazla çalışılan konunun 37 (%12.7) tez ile sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile SBÖ olduğu görülmüştür. Sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile SBÖ olarak adlandırılan bu başlıkta; şiirler, öyküler (hikâye), tarihi romanlar, biyografiler, seyahatnameler, türküler, fıkralar, karikatürler ve siyasetnameler gibi edebiyat ürünlerinin alternatif yöntem-teknik olarak kullanıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerini sırasıyla drama ile SBÖ [f=34 (%11.4)], bilgisayar destekli SBÖ [f=28 (%9.4)], işbirlikli öğrenme ile SBÖ [f=25 (%8.4)], sözlü ve yerel tarih ile SBÖ [f=16 (%5.3)], etkinlik temelli SBÖ [f=14 (%4.7)], proje tabanlı SBÖ [f=13 (%4.3)], görsel materyaller ile SBÖ [f=12 (%4)], aktif öğrenme ile SBÖ [f=9 (%3)], çoklu zekâ kuramı ile SBÖ ve ters yüz edilmiş öğrenme ile SBÖ [f=8 (%2.6)] takip etmektedir. Diğer (Kuantum öğrenme, tam öğrenme vb.) konu başlığında ise 47 (%15.8) tezin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 1'deki verilere göre 2015-2019 yılları arasında 136, 2010-2014 yılları arasında 75, 2005-2009 yılları arasında 67 ve 2000-2004 yılları arasında 19 alternatif yöntem ve tekniğin kullanıldığı görülmüştür. Buna göre; sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile SBÖ, drama ile SBÖ, işbirlikli öğrenme ile SBÖ, bilgisayar destekli SBÖ, ters yüz edilmiş öğrenme ile SBÖ ve sözlü-yerel tarih ile SBÖ konularında yapılan lisansüstü çalışmaların 2015-2019 yılları arasında yoğunlaştığı saptanmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretiminde diğer (kuantum öğrenme, tam öğrenme v.b) alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yapılan çalışmaların da 2015-2019 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Etkinlik temelli SBÖ, görsel materyaller ile SBÖ ve aktif öğrenme ile SBÖ konularının ise en fazla 2010-2014 yılları arasında çalışıldığı tespit edilmiştir. Çoklu zekâ kuramı ile SBÖ konusu ise en fazla 2005-2009 yılları arasında çalışılmıştır. Ters yüz edilmiş öğrenme ile SBÖ'nün, Türkiye'de yeni araştırılmaya başlanan bir yöntem olmasına rağmen, son yıllarda araştırmacılar tarafından en çok tercih edilen konulardan biri olduğu saptanmıştır.

2. İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Yayımlanma Yılına Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 2’de SBÖAYT ile ilgili lisansüstü çalışmaların yayımlandığı yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 2: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Yayımlanma Yılına Göre Dağılımı

Yıl	Frekans (f)	Yüzde (%)
2019	54	19.01
2018	23	8.10
2017	16	5.63
2016	15	5.28
2015	18	6.34
2014	15	5.28
2013	17	5.99
2012	9	3.17
2011	15	5.28
2010	21	7.39
2009	14	4.93
2008	14	4.93
2007	19	6.69
2006	12	4.23
2005	4	1.41
2004	7	2.46
2003	2	.70
2002	5	1.76
2001	2	.70
2000	2	.70
Toplam	284	100

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde, araştırma kapsamındaki lisansüstü çalışmaların yayımlanma yıllarına göre düzenli bir artış göstermediği tespit edilmiştir. En az çalışma 2000-2005 yılları arasında yapılmıştır. 2006 yılından itibaren yayımlanan tezlerde ciddi bir artış görülmektedir. En fazla çalışma ise 54 (%19) tez gibi belirgin bir farkla 2019 yılında yapılmıştır.

Tablo 2’ye göre, 2000-2005 yılları arasında toplam 22 (%7.7) tez yayımlanmıştır. 2006 ve 2007 yıllarında ise toplamda 31 (%12.9) tez yayımlanmıştır. İlgili çalışmaların yayımlanma yıllarına bakıldığında 2006 yılından itibaren ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın sebebi olarak 2004-2005 öğretim yılında taslak olarak uygulanan ve 2005-2006 yılından itibaren tüm Türkiye’de uygulanan 2005 SBÖP gösterilebilir. 2005 programı ile öğrenciyi eğitimin merkezine alan ve çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılmasını öngören yapılandırmacı anlayışa geçilmiştir. Bu durum SBÖAYT konusuna ilişkin yapılan araştırmaların artmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca araştırma kapsamında en fazla tezin 2019 yılında yapılmasının nedeni birçok üniversitede Sosyal Bilgiler Programının hem lisans hem de lisansüstü olarak açılması (Tarman, Acun ve Yüksel, 2010) ve alternatif yöntem ve tekniklerin öneminin artması olabilir.

3. İncelenen Çalışmaların Lisansüstü Düzeye Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 3'te SBÖAYT ile ilgili çalışmaların, lisansüstü düzeye göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 3: İncelenen Çalışmaların Lisansüstü Düzeye Göre Dağılımı

Lisansüstü Düzey	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yüksek Lisans	219	77.11
Doktora	65	22.89
Toplam	284	100.00

Tablo 3'teki verilere göre, araştırma kapsamında incelenen 284 lisansüstü tezin 219'u (%77) yüksek lisans, 65'i (%22) doktora tezidir. Araştırma kapsamında incelenen yüksek lisans tez sayısı, doktora tez sayısından üç kat fazladır. Bu durum, yüksek lisans programlarının doktora programlarına oranla daha fazla üniversitede bulunması ve yüksek lisans kontenjanlarının daha geniş olmasıyla açıklanabilir.

4. İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Yapıldığı Üniversite ve Enstitülere Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 4'te SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmaların yapıldığı üniversite ve enstitülere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 4: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Yapıldığı Üniversite ve Enstitülere Göre Dağılımı

Üniversite Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü		Eğitim Bilimleri Enstitüsü		Lisansüstü Eğitim Enstitüsü		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Gazi Üniversitesi	1	.35	55	19.37	0	.00	56	19.72
Marmara Üniversitesi	0	.00	27	9.51	0	.00	27	9.51
Atatürk Üniversitesi	1	0.35	20	7.04	0	.00	21	7.39
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	0	.00	13	4.58	0	.00	13	4.58
Çukurova Üniversitesi	11	3.87	0	.00	0	.00	11	3.87
Selçuk Üniversitesi	10	3.52	0	.00	0	.00	10	3.52
Dokuz Eylül Üniversitesi	0	.00	9	3.17	0	.00	9	3.17
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	7	2.46	0	.00	0	.00	7	2.46
Fırat Üniversitesi	1	.35	6	2.11	0	.00	7	2.46
Afyon Kocatepe Üniversitesi	7	2.46	0	.00	0	.00	7	2.46
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	0	.00	7	2.46	0	.00	7	2.46
Anadolu Üniversitesi	2	.70	5	1.76	0	.00	7	2.46
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	3	1.06	3	1.06	0	.00	6	2.11

Uşak Üniversitesi	6	2.11	0	.00	0	.00	6	2.11
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	0	.00	5	1.76	0	.00	5	1.76
İnönü Üniversitesi	3	1.06	2	.70	0	.00	5	1.76
Erciyes Üniversitesi	0	.00	4	1.41	0	.00	4	1.41
Mustafa Kemal Üniversitesi	4	1.41	0	.00	0	.00	4	1.41
Giresun Üniversitesi	4	1.41	0	.00	0	.00	4	1.41
Ankara Üniversitesi	0	.00	4	1.41	0	.00	4	1.41
Gaziantep Üniversitesi	0	.00	3	1.06	0	.00	3	1.06
Kastamonu Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1	.35	2	.70	0	.00	3	1.06
Balıkesir Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Ahi Evran Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Sakarya Üniversitesi	0	.00	3	1.06	0	.00	3	1.06
Aksaray Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Adnan Menderes Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Necmettin Erbakan Üniversitesi	0	.00	3	1.06	0	.00	3	1.06
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	3	1.06	0	.00	0	.00	3	1.06
Akdeniz Üniversitesi	0	.00	3	1.06	0	.00	3	1.06
Bartın Üniversitesi	0	.00	2	.70	0	.00	2	.70
Kafkas Üniversitesi	2	.70	0	.00	0	.00	2	.70
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	2	.70	0	.00	0	.00	2	.70
Yeditepe Üniversitesi	2	.70	0	.00	0	.00	2	.70
Cumhuriyet Üniversitesi	0	.00	2	.70	0	.00	2	.70
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	0	.00	2	.70	0	.00	2	.70
Trabzon Üniversitesi	0	.00	0	.00	2	.70	2	.70
Hacettepe Üniversitesi	2	.70	0	.00	0	.00	2	.70
Ordu Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
İstanbul Üniversitesi	0	.00	1	.35	0	.00	1	.35
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
Kocaeli Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	0	.00	1	.35	0	.00	1	.35
Amasya Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
Uludağ Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
Adıyaman Üniversitesi	1	.35	0	.00	0	.00	1	.35
Toplam	100	35.21	182	64.08	2	.70	284	100.00

Tablo 4'te SBÖAYT ile ilgili lisansüstü tezlerin 182'si (%64) eğitim bilimleri enstitüsünde, 100'ü

(%35) sosyal bilimler enstitüsünde ve 2'sinin (%0.7) ise lisansüstü eğitim enstitüsünde yapıldığı görülmektedir. Üniversite kapsamında bakıldığında ise en fazla lisansüstü tezin Gazi Üniversitesi'nde [f=56 (%19.7)] yapıldığı görülmektedir. Gazi Üniversitesi'ni Marmara [f=27 (%9.5)], Atatürk [f=21 (%7.3)], Niğde Ömer Halisdemir [f=13 (%4.5)], Çukurova [f=11 (%3.7)], Selçuk [f=10 (%3.5)] ve Dokuz Eylül [f=9 (%3.1)] üniversiteleri izlemektedir. Gazi Üniversitesi yapılan tez sayısı açısından önem arz ederken, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ise yeni kurulan bir üniversite olmasına rağmen, yapılan tez sayısı ile diğer eski ve köklü üniversitelerle yarışması açısından önem arz etmektedir (Şahin vd., 2011).

5. İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 5'te SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmaların araştırma yöntemlerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 5: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma Yöntemleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Nicel	171	60.21
Nitel	48	16.90
Karma	60	21.13
Belirtilmemiş	5	1.76
Toplam	284	100.00

Tablo 5'e göre SBÖAYT ile ilgili yapılan çalışmalarda en fazla nicel araştırma yöntemlerinin [f=171 (%60.2)] kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunu karma araştırma yöntemleri [f=60 (%21.1)] ve nitel araştırma yöntemlerinin [f=48 (%16.9)] takip ettiği belirlenmiştir. Son olarak incelenen lisansüstü çalışmaların 5'inde (%1.7) ise araştırma yönteminin belirtilmediği görülmüştür.

6. İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Desenlerine (Model) Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 6'da SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmaların araştırma desenlerine (model) göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 6: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Desenlerine (Model) Göre Dağılımı

Araştırma Desenleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Deneyssel	193	65.65
Eylem Araştırması	27	9.18
Gömülü Desen	16	5.44
Durum Çalışması	12	4.08
Tarama	10	3.40
Paralel Desen	8	2.72
Sıralı Desen	8	2.72
Belirtilmemiş	8	2.72

Doküman İnceleme	4	1.36
Betimsel	4	1.36
Olgubilim	4	1.36
Toplam	294	100.00

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalarda en fazla deneysel [f=193 (%65.6)] araştırma deseninin kullanıldığı tespit edilmiştir. Deneysel araştırma desenini sırası ile eylem araştırması [f=27 (%9.1)], gömülü desen [f=16 (%5.4)], durum çalışması [f=12 (%4)] ve tarama [f=10 (%3.4)] desenleri takip etmektedir. Araştırma kapsamındaki lisansüstü çalışmalarda en az doküman inceleme [f=4 (%1.3)], olgubilim [f=4 (%1.3)], ve betimsel [f=4 (%1.3)] desenin kullanıldığı görülmüştür. SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmaların araştırma desenlerine göre dağılımı incelendiğinde bazı çalışmalardan birden fazla araştırma deseni kullanıldığı görülürken, 8 (%2.7) çalışmada ise araştırma deseninin belirtilmediği görülmüştür.

SBÖAYT ile ilgili yapılan 284 lisansüstü tezin 193'ünde (%65.6) deneysel araştırma deseni kullanıldığı tespit edilmiştir. Deneysel desenler, değişkenler arasında oluşturulan neden sonuç ilişkisini test etmeyi amaçlayan araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2016). Yapılan çalışmalar, yöntem ve teknik ile öğrenci başarısı ve tutumları arasında oluşan ve neden-sonuç ilişkisini test eden araştırmalardır. Bu doğrultuda deneysel araştırma deseninin çok fazla kullanılması, alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yapılan araştırmaların amaçlarına ve problem durumlarına uygun olmasından kaynaklanıyor olabilir.

7. İncelenen Lisansüstü Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçlarının Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 7'de SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarının dağılımı verilmiştir.

Tablo 7: İncelenen Lisansüstü Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçlarının Dağılımı

Veri Toplama Araçları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Test	212	34.93
Ölçek	138	22.73
Görüşme	99	16.31
Gözlem	40	6.59
Günlük	35	5.77
Anket	32	5.27
Öğrenci Etkinlikleri	20	3.29
Doküman	11	1.81
Literatür	8	1.32
Çalışma Yaprakları	7	1.15
NeuroSky's MindWave - EEG Cihazı	1	0.16
Belirtilmemiş	4	0.66
Toplam	607	100.00

Tablo 7’de alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalarda en fazla kullanılan veri toplama aracının test [$f=193$ (%65.6)] olduğu görülmektedir. Testi sırası ile ölçek [$f=138$ (%22.7)], görüşme [$f=99$ (%16.3)], gözlem [$f=40$ (%6.5)], günlük [$f=35$ (%5.7)], anket [$f=32$ (%5.2)], öğrenci etkinlikleri [$f=20$ (%3.2)], doküman [$f=11$ (%1.8)], literatür [$f=8$ (%1.3)] ve çalışma yapıları [$f=7$ (%1.1)] takip etmektedir. En az kullanılan veri toplama aracının ise NeuroSky’s MindWave – EEG Cihazı [$f=1$ (%0.1)] olduğu tespit edilmiştir.

SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalarda en çok kullanılan veri toplama araçlarının test [$f=193$ (%65.6)] ve ölçek [$f=138$ (%22.7)] olduğu görülmüştür. Bu durum, alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yapılan çalışmalarda, yöntem ve tekniklerin örneklem grubunun başarısına, tutumuna ve kalıcılığına etkisi hakkında bilgi toplamayı sağlaması nedeniyle olabilir. Ayrıca incelenen bir çalışmada, bilgisayar temelli materyallerin öğrencilerin dikkat düzeyine etkisini ölçebilmek için veri toplama aracı olarak NeuroSky’s MindWave – EEG cihazı kullanıldığı saptanmıştır.

8. İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Örneklem/Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 8’de SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmaların örneklem/çalışma gruplarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 8: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Örneklem/Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

Örneklem/Çalışma Grupları	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlkokul	48	16.90
Ortaokul	196	69.01
Öğretmen Adayları	13	4.58
Öğretmenler	5	1.76
Karma	11	3.87
Diğer	5	1.76
Belirtilmemiş	6	2.11
Toplam	284	100.00

Tablo 8’deki veriler incelendiğinde, alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalarda en fazla üzerinde çalışılan grubun ortaokul öğrencileri [$f=196$ (%69)] olduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencilerini sırası ile ilkökul öğrencileri [$f=48$ (%16.9)], öğretmen adayları [$f=13$ (%4.5)] ve karma [$f=11$ (%3.8)] örneklem/çalışma grupları takip etmektedir. En az üzerinde çalışılan örneklem/çalışma grubu ise öğretmenler [$f=5$ (%1.7)] ve diğer [$f=5$ (%1.7)] olduğu saptanmıştır. “Diğer” olarak adlandırılan örneklem/çalışma grubu, kitap ($f=2$), program ($f=1$), üstün yetenekli öğrenciler ($f=1$) ve vatandaşlardan ($f=1$) oluşmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü çalışmalardan 6’sında (%2.1) ise örneklem/çalışma grubunun belirtilmediği görülmüştür.

SBÖAYT ile ilgili yapılan 284 lisansüstü tezin, 244’ünde (%85.9) ortaokul ve ilkökul düzeyindeki öğrenciler ile çalışması, sosyal bilgiler dersinin 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda verilmesi ile açıklanabilir.

9. İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Tablo 9’da SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalar, örneklem büyüklüğüne göre 5 kategoride toplanmıştır.

Tablo 9: İncelenen Lisansüstü Çalışmaların Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Örneklem Büyüklüğü	Frekans (f)	Yüzde (%)
0-50	123	43.31
51-200	145	51.06
201-500	5	1.76
500-1000+	3	1.06
Belirtilmemiş	8	2.82
Toplam	284	100.00

Tablo 9’da bulunan verilerde, 145 (%51) tezde 51-200 aralığında kişiyle, 123 (%43.3) tezde 0-50 aralığında kişiyle, 5 (%1.7) tezde 201-500 aralığında kişiyle ve 3 (%1) tezde ise 500-1000+ kişiyle çalışıldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü çalışmalardan 8’inde (%2.8) ise örneklem büyüklüğünün belirtilmediği görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alternatif yöntem ve teknikleri alanında yayımlanan 284 lisansüstü tez; araştırmaya konu olan alternatif yöntem ve tekniğe, yayımlanma yılına, lisansüstü düzeyine, yayımlandığı üniversite ve enstitüye, araştırma yöntemine, araştırma desenine (model), veri toplama araçlarına, örneklem grubuna ve örneklem büyüklüğüne göre kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda elde edilen bulgular genel olarak değerlendirilmiş ve ortaya çıkan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Yapılan lisansüstü çalışmalar incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretimi alternatif yöntem ve teknikler alanında en fazla çalışılan konunun “sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile SBÖ” olduğu saptanmıştır. Sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile sosyal bilgiler öğretimi sırasıyla drama ile SBÖ, bilgisayar destekli SBÖ, işbirlikli öğrenme ile SBÖ, sözlü ve yerel tarih ile SBÖ, etkinlik temelli SBÖ, proje tabanlı SBÖ, görsel materyaller ile SBÖ, aktif öğrenme ile SBÖ, çoklu zekâ kuramı ile SBÖ ve ters yüz edilmiş öğrenme ile SBÖ takip etmektedir. Oruç ve Ulusoy (2008) tarafından yapılan çalışmada, 2000-2007 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında en fazla problem çözme ve drama yönteminin kullanıldığı ve bu iki yöntem dışında çok az sayıda orijinal yöntemin olduğu belirtilmiştir. Ancak eğitim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, 2010-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında bilgisayar destekli öğretim ve ters yüz edilmiş öğrenme gibi alternatif yöntem ve tekniklerin ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Araştırma kapsamındaki lisansüstü çalışmalarda, 2015-2019 yılları arasında 136, 2010-2014 yılları arasında 75, 2005-2009 yılları arasında 67 ve 2000-2004 yılları arasında 19 alternatif yöntem ve tekniğin incelendiği görülmüştür. Buna göre; sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile SBÖ, drama ile SBÖ, işbirlikli öğrenme ile SBÖ, bilgisayar destekli SBÖ, ters yüz edilmiş öğrenme ile SBÖ ve sözlü-yerel tarih ile SBÖ konularında yapılan lisansüstü çalışmaların 2015-2019 yılları arasında yoğunlaştığı saptanmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretiminde diğer (kuantum öğrenme, tam öğrenme v.b) alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yapılan çalışmaların da 2015-2019 yılları arasında yoğunlaştığı

görülmektedir. Etkinlik temelli SBÖ, görsel materyaller ile SBÖ ve aktif öğrenme ile SBÖ konularının ise en fazla 2010-2014 yılları arasında çalışıldığı tespit edilmiştir. Çoklu zekâ kuramı ile SBÖ konusu ise en fazla 2005-2009 yılları arasında çalışılmıştır. Ters yüz edilmiş öğrenme ile SBÖ'nün, Türkiye'de yeni araştırılmaya başlanan bir yöntem olmasına rağmen, son yıllarda araştırmacılar tarafından en çok tercih edilen konulardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lisansüstü çalışmaların yayımlanma yıllarına göre dağılımı incelendiğinde, tez sayılarında düzenli bir artış ya da azalış görülmemiştir. En az çalışmanın 2000-2005 yılları arasında yapıldığı, 2006 yılından itibaren ise yayımlanan tezlerde ciddi bir artış olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Eğitimi alanındaki tezleri inceleyen bazı çalışmalarda da (Tarman vd., 2010; Haçat ve Demir, 2018) tez sayılarının 2006 ve 2007 yılından itibaren ciddi bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. Tarman, Acun ve Yüksel (2010)'e göre bu artışın nedeni; YÖK'ün 2006 yılından itibaren elektronik uygulamaya gitmesi ve tezlerin erişime açılması; 2005 yılından sonra akademik kadroların artması ve birçok üniversitede sosyal bilgiler programının hem lisans hem de lisansüstü olarak açılması ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünün kuruluş tarihinin (1997) nispeten yeni olmasıdır. Haçat ve Demir (2018)'e göre ise bu artışın nedeni, 2005 yılında SBÖP'nin güncellenmesi ve yeni çalışmalara ilham kaynağı olmasıdır. 2005 yılında SBÖP'nin güncellenmesi ile öğrenci merkezli alternatif yöntem-teknik kullanımının önemi artmıştır. Bu nedenle lisansüstü çalışmalarda alternatif yöntem ve tekniklerin araştırılma oranında da artış yaşanmış olabilir. İncelenen lisansüstü çalışmaların en fazla 54 (%19) tez ile 2019 yılında yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen 284 lisansüstü tezin 219'u (%77) yüksek lisans, 65'i (%22) doktora tezi olduğu saptanmıştır. Yüksek lisans tezleri ile doktora tezlerinin sayısı rakamsal olarak karşılaştırıldığında yüksek lisans tez sayısının doktora tez sayısından üç kat fazla olduğu görülmüştür. Şahin vd. (2011) tarafından yapılan benzer bir çalışmada yüksek lisans tez sayısının doktora tez sayısından dokuz kat fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yüksek lisans programlarının doktora programlarına oranla daha fazla üniversitede bulunması ve yüksek lisans kontenjanlarının daha geniş olmasıyla açıklanabilir.

Üniversite ve enstitülere göre yapılan incelemede, SBÖAYT alanında yapılan lisansüstü tezlerin 182'si (%64) eğitim bilimleri enstitüsünde yapılmıştır. Üniversite kapsamında incelendiğinde ise en fazla tezin Gazi Üniversitesi'nde [f=56 (%19.7)] yapıldığı saptanmıştır. Gazi Üniversitesi'ni Marmara, Atatürk, Niğde Ömer Halisdemir, Çukurova, Selçuk ve Dokuz Eylül üniversiteleri takip etmektedir. Alanyazın incelendiğinde en fazla lisansüstü tezin Gazi Üniversitesi'nde yapıldığını gösteren benzer çalışmalar (Tarman, Acun ve Yüksel, 2010; Tarman, Güven ve Aktaşlı, 2011; Şahin, Gögebakan-Yıldız ve Duman, 2011; Haçat ve Demir, 2018; Dilek, Baysan ve Öztürk, 2018; Uzunkavak, 2019) da tespit edilmiştir. En fazla tezin Gazi Üniversitesi'nde yapılmasının nedenleri; bu üniversitenin öğrencilere geniş araştırma imkânları sunması ve lisansüstü programlarının diğer üniversitelere göre daha önceki yıllarda açılması (Tarman vd., 2010); öğretim üyesi kadrosu ve öğrenci potansiyelinin yüksek olması (Şahin vd., 2011) ve yüksek lisans programlarında açılan kontenjan sayılarının fazla olması olabilir.

SBÖAYT alanında yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, en fazla kullanılan araştırma yönteminin 171 (%60.2) tez ile nicel araştırma yöntemi olduğu tespit edilmiştir. Nicel araştırma yöntemini 60 (%21.1) tez ile karma araştırma yöntemleri ve 48 (%16.9) tez ile nitel araştırma yöntemlerinin takip ettiği saptanmıştır. Bu sonuç, Yalçinkaya ve Özkan (2012)'in matematik öğretimi alternatif yöntemleri alanında yapılan makalelerin incelendiği çalışmanın sonucu ile benzerlik gösterirken, sosyal bilgiler alanındaki lisansüstü tezleri inceleyen birçok çalışmanın (Tarman, Acun ve Yüksel, 2010; Tarman, Güven ve Aktaşlı, 2011; Haçat ve Demir, 2018; Dilek, Baysan ve Öztürk, 2018; Uzunkavak, 2019) sonucu ile örtüşmediği görülmektedir.

SBÖAYT alanında yapılan 284 lisansüstü tezin, 193'ünde (%65.6) deneysel araştırma deseninin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler alanında en fazla kullanılan araştırma deseninin tarama deseni (modeli) olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmuştur (Akaydın ve Kaya, 2015; Canbulat, Avcı ve Sipahi, 2016; Haçat ve Demir, 2018; Dilek, Baysan ve Öztürk, 2018). Bu çalışmada araştırma yöntemi ve desenine ilişkin bulunan sonuçlar ile yapılan benzer çalışmalarda elde edilen sonuçların birbirinden farklı olması, araştırma kapsamının "Sosyal Bilgiler Öğretimi alternatif yöntem ve teknikleri alanında yapılan lisansüstü tezler" ile sınırlandırılması ile ilgili olabilir. Çünkü incelenen çalışmalarda çeşitli yöntem ve tekniklerin öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi gibi değişkenler araştırılmıştır.

SBÖAYT ile ilgili yayımlanan lisansüstü çalışmalarda en fazla kullanılan veri toplama aracının test [$f=193$ (%65.6)] olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde ise sosyal bilgiler alanında en çok kullanılan veri toplama aracının görüşme, anket ve ölçek olduğu görülmüştür (Akaydın ve Kaya, 2015; Haçat ve Demir, 2018; Dilek, Baysan ve Öztürk, 2018; Uzunkavak, 2019). "Test genellikle bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerine olan etkisi ölçülmek istendiği durumlarda, bir diğer değişle kazanımların ölçülmek istendiği durumlarda kullanılır (Mertkan, 2015)." Alternatif yöntem ve teknikler ile ilgili yapılan çalışmalarda testlerin fazla kullanılması, yöntem ve tekniklerin örneklem grubunun başarısına, tutumuna ve kalıcılığına etkisi gibi çeşitli değişkenler hakkında bilgi toplamayı sağlaması nedeniyle olabilir.

İncelenen lisansüstü tezlerin örneklem grubuna göre dağılımına bakıldığında, en fazla üzerinde çalışılan grubun ortaokul öğrencileri olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, alanyazındaki birçok çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir (Haçat ve Demir, 2018; Dilek, Baysan ve Öztürk, 2018; Uzunkavak, 2019). En fazla üzerinde çalışılan grubun ortaokul öğrencileri olmasının sebebi, sosyal bilgiler dersinin ağırlıklı olarak 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde okutulması ve öğrencilere ulaşmanın kolay olması olabilir.

SBÖAYT alanında yapılan lisansüstü tezlerin örneklem büyüklüğü 5 kategoride toplanmıştır. Elde edilen sonuçlara en çoktan en aza doğru sırası ile 145 (%51) tezde 51-200 aralığında kişiyle, 123 (%43.3) tezde 0-50 aralığında kişiyle, 5 (%1.7) tezde 201-500 aralığında kişiyle ve 3 (%1) tezde ise 500-1000+ kişiyle çalışıldığı tespit edilmiştir. Dilek, Baysan ve Öztürk (2018) çalışmasında, sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların örneklem büyüklüğünün genellikle 1-200 arasında gerçekleştiğini tespit etmiştir. Bu durum, genellikle deneysel yapılan çalışmalarda zaman, mekân ve maliyet konusunda tasarruf yapılmak istenmesiyle ilgili olabilir.

Sonuç olarak 2000-2019 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretiminde alternatif yöntem ve teknikler alanında en fazla çalışılan konunun "sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri ile sosyal bilgiler öğretimi" olduğu görülmüştür. "Bilgisayar destekli sosyal bilgiler öğretimi" ve "ters yüz edilmiş öğrenme ile sosyal bilgiler öğretimi"nin ise son yıllarda araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edildiği tespit edilmiştir. İncelenen tezlerin en fazla 2019 yılında yapıldığı görülmüştür. Araştırma kapsamında incelenen 284 lisansüstü tezin 219'u (%77) yüksek lisans, 65'i (%22) doktora tezi olduğu saptanmıştır. Üniversite ve enstitülere göre yapılan incelemede, en fazla tezin Gazi Üniversitesi'nde ve eğitim bilimleri enstitülerinde yapıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların genellikle nicel araştırma yönteminde ve deneysel desende hazırlandığı tespit edilmiştir. Araştırma yöntem ve desenlerine uygun olarak incelenen çalışmaların verileri daha çok test ve ölçekler aracılığıyla toplanmıştır. İncelenen lisansüstü tezlerde en fazla ortaokul öğrencileri ile çalışılırken, tezlerin örneklem büyüklüğünün genellikle 0-200 kişi aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Alanyazın incelendiğinde, birçok araştırmacının “strateji”, “yöntem” ve “teknik” kavramlarını birbiri yerine kullandığı ve kavram yanılgılarına sahip olduğu görülmüştür. Bu kavram yanılgılarının ortadan kaldırılabilmesi amacıyla strateji, yöntem ve teknik konusunda sınıflandırma çalışmaları yapılabilir.
- Gelecek yıllarda oluşabilecek yığınları önlemek ve insan kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla belirli aralıklarla benzer araştırmalar yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler Öğretiminde sıklıkla çalışılan drama, işbirlikli öğrenme, problem çözme gibi yöntemler yerine ters yüz edilmiş öğrenme gibi teknolojinin eğitim ile kaynaştırıldığı alternatif yöntem ve teknikler araştırılabilir. Ayrıca sıklıkla araştırılan alternatif yöntem ve teknikler konusunda meta-analiz çalışmaları yapılabilir.
- Farklı ülkelerde gerçekleştirilen farklı disiplinlere ait alternatif yöntem ve tekniklerin durumunu incelemek amacıyla benzer çalışmalar yapılabilir.
- Bu çalışma sonucunda, incelenen araştırmalarda genellikle nicel araştırma yönteminin ve deneysel desenin kullanıldığı görülmüştür. İleride yapılacak çalışmalarda nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin dezavantajlarını ortadan kaldıran karma araştırma yöntemleri kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akaydın, B. B. ve Kaya, S. (2015). Türkiye'de İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Alanında Yapılan ve Ulusal İndeksli Dergilerde Yayınlanan Araştırmalara Yönelik Bir İnceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 251-264.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Altay, N. (2020). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yazılan Makalelerin Değerlendirilmesi. *Adnan Mendrese Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 22-35.
- Altıntaş, İ. N. ve Yenigül, Ç. K. (2021). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Alanında Vatandaşlık Eğitimine Yönelik Yapılan Nitel Araştırmaların Analizi (2010-2020). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (58), 522-544.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler. D. Dilek içinde, *Sosyal Bilgiler Eğitimi* (s. 3-48). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Canbulat, T., Avcı, G. ve Sipahi, S. (2016). ABD ve Kanada'da Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezlerin Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 351-370.
- Çakmak, Z. ve Taşkiran, C. (2020). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Çalışmaların Analizi: Bir Meta Sentez Çalışması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(3), 1243-1261.
- Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-759.
- Çoban, A. (2020). Temel Kavramlar. G. Ocak içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 3-57). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dilek, A., Baysan, S. ve Öztürk, A. A. (2018). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Üzerine Yapılan Yüksek Lisans Tezleri: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Turkish Journal of Social Research/ Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(2), 581-602.
- Erden, M. (2011). *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Geçit, Y. ve Kartal, A. (2010). Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Konuları Üzerine Bir İnceleme. *International Conference on New Trends in Education and Their Implication*, (s. 101-107). Antalya.

- Güleç, S. ve Hüdavendigar, M. N. (2020). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Okuryazarlık Becerisi Başlığında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *International Journal of Humanities and Research*, 4(3), 24-36.
- İbret, B. Ü. ve Yılmaz, O. (2019). Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 431-449.
- Karakuş, S. (2020). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kavramlar Konusunda Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İncelenmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 61-76.
- Kayaalp, F. ve Karameşe, E. N. (2020). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında Hazırlanan "Vatandaşlık" Konulu Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 744-785.
- Mertkan, Ş. (2015). *Karma Araştırma Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Mutlu, N., Bayram, B. ve Taçyıldız, Y. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Teknolojisi Kullanımı ile İlgili Tezlerin İncelenmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 29-38.
- Oğuz Haçat, S. ve Demir, F. B. (2018). Sosyal Bilgiler Eğitimi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi (2002-2018). *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 948-973.
- Oruç, Ş. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Tez Çalışmaları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 121-132.
- Öner, G. ve Öner, D. (2017). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Coğrafya Konuları Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir Analiz ve Bibliyografya Çalışması. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 34(2), 13-34.
- Sönmez, Ö. F. (2020). Bibliometric analysis of educational research articles published in the field of social study education based on Web of Science Database. *Participatory Educational Research*, 7(2), 216-229.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal bilgiler öğretiminde ilke, strateji, yöntem ve teknikler*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Şahin, M., Gögebakan Yıldız, D. ve Duman, R. (2011). Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 96-121.
- Tarman, B., Acun, İ. ve Yüksel, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezlerin Değerlendirilmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 725-746.
- Tarman, B., Güven, C. ve Aktaşlı, İ. (2011). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi ve Alana Katkıları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*(32), 391-410.
- Tay, B. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. R. Turan, & K. Ulusoy içinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 1-18). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Uzunkavak, Y. (2019). Türkiye'de 2004-2017 Yılları Arası Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretimi Alanında Yapılmış Doktora Tez Çalışmalarının Konu Alanı ve Metodolojik Olarak İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Yalçinkaya, Y. ve Özkan, H. H. (2012). 2000-2011 Yılları Arasında Eğitim Fakülteleri Dergilerinde Yayımlanan Matematik Öğretimi Alternatif Yöntemleri İle İlgili Makalelerin İçerik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 31-45.
- Yaylacı, Z. ve Büyükalın, S. (2019). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Öğretmen Görüşüne Başvurulan Tezlerin Tematik Açından İncelenmesi (2005-2017). *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-19.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.